

УДК 930(477.82)(092)

Лариса Понедельник (м. Луцьк)

кандидат історичних наук, доцент,
доцент кафедри історії України та археології
Волинського національного університету

імені Лесі Українки

E-mail: poniedielnyk@ukr.net

ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-6677-8788>

Вчитель, педагог, наставник, колега, друг

(до 70-річчя від дня народження Миколи Михайловича Кучерепа)

Висвітлюються основні складові науково-дослідницької, освітянської та громадської діяльності відомого українського історика, кандидата історичних наук, професора, професора кафедри історії України та археології Волинського національного університету імені Лесі Українки Кучерепа Миколи Михайловича в 1984–2023 роках.

Ключові слова: Волинський національний університет імені Лесі Українки, українсько-польські відносини, Волинська крайова організація Всеукраїнського товариства «Просвіта» імені Тараса Шевченка, наукова історична школа, Кучерепа Микола Михайлович.

Larysa Poniedielnyk (Lutsk)

candidate of Historical Sciences, docent

Department of History of Ukraine and Archeology

Lesya Ukrainka Volyn National University,

E-mail: poniedielnyk@ukr.net

ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-6677-8788>

Teacher pedagogue mentor colleague friend

(dedicated to the 70th anniversary of Mykola Kucherepa 's birth)

The main components of scientific research, educational and public activity of the famous Ukrainian historian, candidate of historical sciences, professor, professor of the Department of History of Ukraine and Archeology of Lesya Ukrainka Volyn National University Kucherepa Mykola Mykhailovych in the years 1984–2023 are highlighted.

Key words: Lesya Ukrainka Volyn National University, Ukrainian-Polish relations, Volyn regional organization of the All-Ukrainian Society «Prosvita» named after Taras Shevchenko, scientific history school, Kucherepa Mykola Mykhailovych.

Вчитель, педагог, наставник, колега, друг... А ще, як говорять у Польщі, промотор (від латинського promoteo – просуваю), тобто науковий керівник. Це неукраїнське слово дуже емко характеризує професора Миколу Кучерепа. Основне його життєве кредо – бути завжди попереду, з новими ідеями, думками, планами, реалізовувати їх і вести за собою молодих дослідників, вводити їх у світ науки, тим самим змінювати бачення української історії. Саме таким вважають свого наукового керівника гідні продовжувачі справи видатного вченого, науковця, вмілого організатора, активного громадського діяча Миколу Михайловича Кучерепа.

Микола Кучерепа народився 25 листопада 1953 року в м. Луцьку на Волині. Проте, доля складалася так, що сама історія завжди відіграла певну роль у житті її майбутнього дослідника.

Микола Кучерепа. 2023 р.

Батьки Михайло Кучерепа та Софія Касюрак народилися і проживали в Галичині в селі Сколошів, що неподалік Перемишля (тепер Польща). І уже тоді родина відчула на собі впливи історичних епох. Упродовж життя їй довелося змінити шість столиць. До 1918 року проживали в Австрії (Відень). В часи Західноукраїнської Народної Республіки її столицями були Львів і Станіславів. Після захоплення Польщею Галичини столицею для них стала Варшава. А після їхньої депортації з Польщі до СРСР їх зустріла нова столиця – Москва. І лише зі здобуттям Україною незалежності столицею рідної держави став Київ. Саме в роки незалежності Микола Кучерепа наважився з дружиною і донькою відвідати Сколошів, побувати у батьківському домі, на власні очі побачити рідне батьківське гніздо, де після одруження у 1942 році Михайло Кучерепа збудував собі власну домівку. У просторому цегляному будинку нині живуть нащадки батькової рідної сестри, котра вийшла заміж за поляка і таким чином уникла виселення... А батьків-українців ранньої весни 1945 року депортували з рідного села і вони опинились у Луцьку. Хоча напередодні їхнього виселення обіцяли забезпечити житлом в радянській Україні, проте родині з двома маленькими дівчатками Любою (2 роки) і Мирославою (неповний рік) довелося понад місяць поневірятися на залізничному вокзалі Луцька. Щодня мама обходила навколишні села в пошуках житла, доки врешті їй вдалося знайти стареньку розвалюху на хуторі Колошанка, що поблизу села Ківерці (тепер Прилуцьке). Підрихтувавши її сьак-так, сім'ї не довго пощастило пожити у ній. У 1950-х роках хутір знесли, і батьки змушені знову переїжджати, цього разу в село Гущу, будувати там хату. Але невдовзі, після приєднання села до Луцька, будинок потрапив під знесення і у 1978 році його розвалили, а батькам втретє за своє життя довелося будуватись.

І хоча ні у мами, ні у тата не було належної освіти, проте маючи великий життєвий досвід за плечима, яскраві, авторитетні особистості, вони завжди користувалися великою повагою серед людей. За мудрими порадами і допомогою до місцевої медички та бригадира колгоспу завжди ішли сусіди, знайомі і незнайомі лучани. У любові до рідного краю, до історії, виховувало подружжя і своїх дітей, онуків, розповідаючи про своє життя, накладаючи його родинні події на історичні факти. Все це закарбовувалося у пам'яті малого Миколки.

Весільне фото батьків. 1942 рік.

Навіть школа для дітей не стала випадковою. Саме у середній школі № 3 в м. Луцьку у свій час працював разом зі своєю дружиною Вірою Мисан очільник волинських шістдесятників Дмитро Іващенко, дух ідей якого витав у стінах школи. У такому оточенні виховувалась повага і любов до історії, прикладом яких став музей у будиночку, в якому жила колись сім'я Косачів, створений подружжям Іващенко.

1970 року, закінчивши школу, за покликом серця Микола Кучерепа вступив на історичний факультет Львівського державного університету імені Івана Франка. З першого курсу почав

захоплюватися науковими дослідженнями. Уже згодом його наукові погляди формувалися під впливом декана факультету, професора Степана Арсеновича Макаручука та професора Зашкільняка Опанаса Степановича.

В студентські роки

Отримавши диплом за спеціальністю «Історик, викладач історії і суспільствознавства», випускник вишу працював на вчительській і профспілковій роботі, паралельно навчався у заочній аспірантурі Львівського університету.

1984 рік став роком початку його трудової кар'єри у Луцькому державному педагогічному інституті (тепер Волинський національний університет імені Лесі Українки), служінню якому

М. Кучерепа віддав майже 40 років. Упродовж 1984–1991 рр. працював на посаді асистента. У 1991 р. захистив кандидатську дисертацію. Із 1991 по 1993 рр. – старший викладач, із 1993 р. – доцент, а з 2003 р. – професор Волинського державного університету імені Лесі Українки. Основні курси, які і нині читає професор М. Кучерепа («Україна в європейському історичному та культурному контекстах»; «Сучасні історичні школи в Україні»; «Українське державотворення у ХХ–ХХІ ст.: ідеї та практика»; «Історія українсько-польських відносин у ХХ столітті»; «Історія політичних партій і рухів в Україні у ХХ столітті») вирізняються своїм науковим і методичним рівнем викладання.

У 1997–2000 рр. дослідник став докторантом Волинського державного університету імені Лесі Українки. Свій викладацький і науковий рівень підвищував, перебуваючи на стажуванні у Київському і Львівському національному університетах, Національному університеті «Острозька академія», Інституті історії Польської академії наук (Варшава), Інституті політичних досліджень ПАН (Варшава). Отримував гранти Міжнародних фондів «Відродження», імені Стефана Баторія (Польща), Каси імені Юзефа М'яновського (Польща).

Починаючи з 1 вересня 1984 р., педагог-науковець поступово ішов до своєї мети. На сьогодні за плечима професора Кучерепа – власна наукова школа істориків «Українсько-польські відносини у ХХ ст.». Під його вмілим керівництвом кандидатські дисертації захистили 13 аспірантів і пошукувачів, і сьогодні уже самостійно керують науковими роботами. З М. Кучерепою їх не перестають об'єднувати науковий світ України і Польщі, участь у численних наукових конференціях, семінарах, співавторство у написанні наукових статей, монографій, керівництво «Науковим центром історичних студій Волині», постійні творчі і професійні контакти, і просто справжні людські стосунки.

Микола Кучерепа – один із перших на Волині й Україні, хто ініціював і багато зробив для вивчення надзвичайно важливої і актуальної теми з історії українсько-польських відносин ХХ століття, що відіграло величезну роль у нинішніх взаєминах України з Республікою Польща. Його заслугою стали організація і проведення 13 міжнародних наукових семінарів «Українсько-польські відносини в роки Другої світової війни», до участі в яких були залучені відомі

вчені з України, Польщі, США, Німеччини, Канади, Франції. На рахунок ученого – низка міжнародних і всеукраїнських наукових конференцій, семінарів, конгресів, форумів, круглих столів, дискусій, зустрічей.

Зустріч з Міністром закордонних справ України Борисом Тарасюком. Луцьк, 2003 р.

Немалі результати принесли розробки держбюджетних тем «Українсько-польські відносини на Волині (20–40-і роки ХХ століття)» (1997–1999 рр.), «Документація жертв міжнаціонального польсько-українського конфлікту в 40-х роках ХХ століття» (2006–2008 рр.), які очолював дослідник. У 2003–2005 рр. Микола Кучерепа брав участь у розробці держбюджетної теми «Західне Полісся: історія та культура».

У 2003 р. у складі робочої групи експертів при Раді національної безпеки і оборони України брав участь у проведенні додаткових наукових досліджень трагічних подій на Волині у 1943–1944 рр. Його обґрунтовані пропозиції у процесі розгляду та узагальнення наявних історичних матеріалів щодо офіційної оцінки передумов, чинників, реальних масштабів і основних учасників українсько-польського конфлікту в роки Другої світової війни дали позитивні результати утвердження в українсько-польських відносинах принципів взаємної поваги і толерантності.

Досить результативною стала робота у період керівництва навчально-науковою лабораторією «Центр українсько-польських досліджень». У процесі виконання завдань на посаді відповідального секретаря Ради і керівника редакційно-видавничої групи «Науковий центр історичних

студій Волині», що веде підготовку серії науково-документальних книг «Реабілітовані історією. Волинська область» було підготовлено вісім і видано п'ять книг «Реабілітовані історією. Волинська область» і три томи «Книги Скорботи України. Волинська область». Заслуговує на повагу і очолювана ним посада відповідального редактора наукового збірника «Україна – Польща: важкі питання», коли було видано 11 наукових збірників, що стали результатом міжнародних наукових семінарів та членство в інших редакційних колегіях.

Багато зусиль докладає дослідник для створення єдиної бази даних репресованих волинян, у якій містяться біографічні довідки з архівно-кримінальних справ Архіву УСБУ у Волинській області, Державного архіву у Волинській області, Архіву УМВС у Волинській області та інших вітчизняних і зарубіжних архівів.

У 2005–2007 роках Микола Кучерепа працював на посаді проректора з міжнародних зв'язків Волинського державного університету імені Лесі Українки. Значна робота щодо активізації діяльності для входження Лесиного вишу у міжнародний та європейський навчальний, науковий і економічний простори, включення у Болонський процес дала свої результати.

За його ініціативи поглиблювалась співпраця із зарубіжними навчальними закладами, науковими установами шляхом поновлення та укладання нових дво- і багатосторонніх угод. За безпосередньою участю проректора були укладені угоди про співробітництво Волинського державного університету імені Лесі Українки з Інститутом імені Гете (м. Мюнхен, Німеччина), Університетом прикладних наук (м. Лемго, Німеччина), Інститутом дослідів Волині (м. Вінніпег, Канада), Варшавським університетом (м. Варшава, Польща), Університетом імені Марії Складовської-Кюрі (м. Люблін, Польща), Свентокшиською академією імені Яна Кохановського (м. Пйотрков-Трибунальський, Польща), Вищою професійною школою (м. Холм, Польща) та іншими.

У 2008–2009 роках – Микола Кучерепа завідував кафедрою культурології та менеджменту соціокультурної діяльності. Із 2009 р. по теперішній час – професор кафедри історії України та археології. Він член спеціалізованої вченої ради у Волинському національному університеті імені Лесі Українки. Бере участь у засіданнях спеціалізованих вчених рад інших вищих навчальних закладів в Україні. Виступає рецензентом дисертацій, неодноразово був офіційним опонентом при захисті дисертацій на здобуття

На II з'їзді вчених Центрально-Східної Європи. Ольштин (Польща), 14.09.2012

наукового ступеня кандидата історичних наук за спеціальністю 07.00.01 – «історія України» у спеціалізованих вчених радах Львівського національного університету імені Івана Франка, Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича, Інституту українознавства імені Івана Крип'якевича НАН України, Національному університеті «Острозька академія».

Автор понад 300 наукових публікацій – монографій, статей, методичних розробок, опублікованих у вітчизняних і зарубіжних виданнях, навчальних посібників, серед яких три – з грифом Міністерства освіти і науки України. Серед наукових уподобань Миколи Михайловича: дослідження міжвоєнного періоду волинського краю, зокрема, історія українських національних партій на Волині (1921–1939 роки), історія українсько-польських стосунків в роки Другої світової війни, історія органів державної безпеки на Волині тощо. Підсумком цього стала монографія «Волинське українське об'єднання (1931–1939 рр.)» (Луцьк: Надстир'я, 2001. 420 с., співавт. Р. Давидюк). У 2011 р. вийшла друком нова монографія «Українські національні партії на Волині (1921–1939 роки): у 2 ч. (Луцьк: Волин. нац. ун-т ім. Лесі Українки, 2011. Ч. 1 : 304 с. ; Ч. 2: 292 с., співавт. Я. Цецик). Про історичну долю українців Холмщини і Підляшшя зібрані матеріали «Українці Холмщини і Підляшшя: історична доля, духовна і матеріальна культура впродовж віків» (Зб. наук. праць. Т. 2 / За заг. ред. М. М. Кучерепа. Луцьк: ВАТ «Волин. обл. друкарня», 2010. 428 с.). Певний внесок М. Кучерепа зробив у вивчення історії становлення і діяльності профспілок у Волинському воєводстві в 1921–1939 рр.: «Захисники працюючого люду: профспілки у Волинському воєводстві в 1921–1939 рр. (у 2-х ч., ч. 1: монографія; ч. 2: документи і матеріали. Луцьк : Вежа-Друк 2018. 580 с. співавт. С. Щєблук).

Особлива увага його наукового доробку приділена подіям польсько-українського волинського протистояння у 1943 році і загалом українсько-польським відносинам на Волині у 20–40-х роках ХХ століття: видано 11 наукових збірників, що стали результатом міжнародних наукових семінарів. «Україна – Польща: важкі питання». Варшава; Луцьк, 1998–2006.

Розмови в кулуарах із Надзвичайним і Повноважним Послом Республіки Польща в Україні Яцеком Ключковським (2005–2010) на XVI українсько-польській зустрічі «Українсько-польське стратегічне партнерство під час війни та перспективи міждержавного діалогу».

Яремче, 22 вересня 2023 р.

Чимало зусиль було докладено М. Кучерепою до видання серії науково-документальних книг «Реабілітовані історією. Волинська область» та «Книга скорботи України. Волинська область».

Своїми публікаціями, які привертають увагу, професор М. Кучерепа відомий і серед наукової спільноти Республіки Польщі: *Umowa Warszawska 1920 roku – geneza, problemy, skutki / Polska i Ukraina w walce o niepodległość. 1918–1920* (Warszawa: Vipart 2009); «*Losy ludności na Wołyniu w czasie „pierwszych sowietów”*». W: *Wołyń za „pierwszych sowietów” Losy ludności polskiej i polskiego dziedzictwa kulturowego. Zbiór dokumentów. T. II: Lata 1939–1941*» (Pod redakcją Stanisława Stępnia. Przemyśl: Południowo-

Посол РП в Україні Марек Зюлковський (перший ліворуч), Генеральний консул РП в Луцьку Войцех Галонзка (посередині), Микола Кучерепа на Міжнародній науковій конференції «Українсько-польський конфлікт на Волині: генезис, характер, перебіг і наслідки». Луцьк, 21.05. 2003 р.

На засіданні
Волинської краєвої
організації
Всеукраїнського
товариства
«Просвіта» імені
Тараса Шевченка

Wschodni Instytut Naukowy w Przemyślu, 2020); «Życie koś-cielno-religijne ukraińskiej ludności prawo-sławnej na Wołyniu (1921–1939). Wizja z Jaremca. Ku pamięci Mirosława Rowickiego» (pod redakcją Agnieszki Sawicz i Piotra Kościńskiego, Warszawa: Wydawnictwo Trzecia Strona, 2021) та ін.

Одним із останніх наукових надбань М. Кучерепа стало керівництво авторським колективом з підготовки колективної монографії, яка висвітлює історію Волині від найдавніших часів і до сьогодні: «Історія Волині». Суми: Університетська книга, 2023. 672 с.

Продуктивною є участь науковця у Всеукраїнському банку незалежних експертів Інституту навчальної літератури Міністерства освіти і науки України. Ним проведено експертизу рукописів підручників з етики для 6-го класу загальноосвітніх навчальних закладів відповідно до Державного стандарту загальної середньої освіти, надісланих на Всеукраїнські конкурси рукописів підручників.

Глибокою і активною є громадська діяльність Миколи Кучерепа. З 2006 по 2014 роки очолював Волинську крайову організацію Всеукраїнського товариства «Просвіта» імені Тараса Шевченка. Член Волинської обласної організації Національної спілки краєзнавців України, Українського історичного товариства. Він генерал-осавул Війська Запорозького.

За багаторічну сумлінну працю, значні особисті досягнення у галузі науки і освіти, вагомий внесок у розвиток вищої школи і підготовку висококваліфікованих спеціалістів відзначений орденом «За заслуги» III ступеня, медаллю «Будівничий України», Почесною грамотою Верховної

Ради України, Подякою Прем'єр-Міністра України, Почесною грамотою Міністерства культури і мистецтв України, грамотами і подяками Волинської обласної державної адміністрації, Волинської обласної і Луцької міської рад, дипломами та нагородами Польської Республіки.

Це далеко не повний перелік результатів професійного росту, торування непростого шляху в науці та неабиякої працелюбності нашого колеги – шанованого Миколи Михайловича Кучерепа.

У дні віку золоті осені ми щиро вітаємо Миколу Кучерепа з ювілеєм, з його 70-річчям. Зичимо Вам, Миколо Михайловичу, міцного здоров'я, натхнення в подальшій праці на науковій і викладацькій ниві, любові і поваги від учнів і колег. Твердо крокуйте життям, радійте дням грядущим.

Дружина Надія і онука Оля.
Луцьк, 13.08.2011 р.